

ESKİ ÇAĞLARDA BAZI GÖRSELLERDE HAYVANLARLA SPORİF MÜCADELELERİN TASVİRİ THE DEPICT OF SPORTIVE STRUGGLES WITH ANIMALS IN SOME IMAGES IN ANCIENT TIMES

Gülten İMAMOĞLU*
Feyzullah KOCA**

Öz

Bu çalışmada eski çağlarda görsellerde hayvanlarla yapılan sportif mücadeleler ve etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Literatür taraması yapılmıştır.

Hayvanlarla insanların mücadeleleri en eski devirlerde kaya resimlerine yansırken daha sonra mezarlara, tapınaklara, Tümülüslerle ve Saray duvarlarına yansımıştır. Geyik ve av hayvanlarının avcılık amacı ile avlanması dışında özellikle boğa ve aslanlarla mücadele güç gösterisinin bir sembolü olarak krallar ve soylular tarafından yapılmıştır. Özellikle aslan avlama sahnesi birçok krallıkta popüler olmuştur. Aslan avlama Tanrısal bir güç sembolü olmuştur. Bu mücadeleler değişik devirlerde ve yerlerde genellikle birbirine benzer şekilde tasvir edilmiştir. Boğa ve aslanla savaşmak, özellikle Minoan Girit olmak üzere Orta Tunç Çağı figüratif sanatının bir motifidir, aynı zamanda Hitit Anadolu, Levant, Bactria ve İndus Vadisi'nde de bulunur. Boğa ve aslanla mücadelede bir takım farklı varyasyonlar vardı. Saraylarda ve tapınaklarda avlanma eyleminde aslanın eşlik ettiği kralın sahneleri vardır.

Antik çağlardan itibaren hayvanlarla mücadele önceleri avlanma amacı ile gösterilmiş, daha sonra kralların ve soyluların güç gösteri yeteneği ve toplumda eğlence amacı ile yapılmıştır. Bu tasvirlerin genellikle benzer olmasının ulaşımın bugünkü gibi olmadığı dönemlerde birbirine çok uzak yerlerde ve değişik devirlerde olmasının nedenleri etraflıca araştırılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Antik Çağ, Spor, İnsan ve Hayvan.

Abstract

In this study, it is aimed to examine the sportive struggles and effects of animals in ancient times. A literature review was conducted.

The struggles of animals and people were reflected in the rock paintings in the earliest periods and later on to tombs, temples, tumuli and palace walls. Apart from the hunting of deer and game animals for hunting purposes, fighting against bulls and lions was made by kings and nobles as a symbol of power. Especially the lion hunting scene has become popular in many kingdoms. Lion hunting has been a divine power symbol. These struggles are often depicted in similar ways in different periods and places. Fighting with bull and lion is a motif of Middle Bronze Age figurative art, notably of Minoan Crete, but also found in Hittite Anatolia, the Levant, Bactria and the Indus Valley. A number of different variations existed in fighting with bull and lion. There are in palaces and temples include scenes of the king accompanied by lion in hunting action.

From ancient times, the struggle with animals has been shown with the aim of hunting, then the show ability of kings and nobles and entertainment in society. The reasons for the similarity of these depictions to be in very different places and at different periods in the periods when transportation is not as it is today should be investigated thoroughly.

Keywords: Antiquity, Sports, Human and Animal.

GİRİŞ

Toplumsal dayanışma ve bütünleşmeyi sağlayan, kişisel yaşamda fiziksel, ruhsal gelişmede ve sosyalleşmede bir araç olarak spor ve etkinlikleri kullanılmıştır (İmamoğlu ve ark.,2018b). İnsanoğlunun yerleşik yaşama geçmeden önce ortaya çıkan avcılık, besin sağlama faktörünün yanında, kralların ve kahramanların, fizikî ve siyasi güçlerini halklarına ve çevre bölgelere ispatlamak istemelerinin de etkili yollarından birisi haline gelmiş, vahşi hayvanlar iktidarın gücünü temsil etmeye başlamıştır. Yönetimin, gücünü göstermek amacıyla bir araç olarak kullandığı avcılık faaliyetlerini, en iyi mühürlerde ve daha geç dönemlerde Asur saraylarının duvar kabartmalarında görmek mümkündür. Hayvan motiflerinin arkeolojik eserler üzerindeki tasviri, erken dönemlerde başlamıştır. Mezopotamya'nın tarih öncesi kültürlerine ait mühürlerde, geometrik desenler ve genellikle boynuzlu vahşi hayvan tasvirleri görülmektedir (Öz,2016). Ulusların mitolojilerini oluşturan öykü, inanış ve fikirler özgün olsa da, bazı temalar, figürler, karakterler birbirlerine çok benzer (<https://onedio.com>). Bunlarda dinsel düşüncelerin de etkisi olabilir. Örneğin çağlar sonra Osmanlı döneminde bile Tekkelerde hem dinsel hemde sportif yapılanma vardı (Taşmektepligil vd.,

* Prof. Dr., OMÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Anasanat Dalı.

** Öğr. Gör., Erciyes Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi.

2011). Eski çağlarda ve özellikle de antik çağlardan ulaşılan bazı sportif amaçlı belgelerin birbirlerine benzemesi ilginç olarak yorumlanabilir. Girit'te tunç çağında yapılan bazı sporların daha önce Suriye'de de yapıldığı elde edilen kalıntılardan anlaşılmıştır (Sipahi, 2001; Tekin ve Tekin,2014). Lykialıların figürleri değişik bölgelerdeki sportif figürler ve belgeleri ile daha çok benzeşmektedirler. Telmessos, Patara, Antiphellos, Andriake, Phoinike ve Phaselis gibi doğal limanları sayesinde Lykialılar, Ege ve Akdeniz'in ticaret merkezleriyle ilişki içinde olmuşlardır. Nitekim Akdeniz'deki ticaret ve egemenlik için stratejik öneme sahip bu limanlar, antik dönem emperyalist güçlerinin Lykia'ya ayrı bir önem vermelerine yol açarak, tarihi sürecini belirleyen asal etkenlerden biri olmuştur. Lykialılara İsadan 2. bin yıllarında Akdeniz'de etkin olmuşlardır (Özüdoğru, 2008).

Isinda, Ksanthos, Aspendos ve Patara antik kentlerinden çıkarılan eserlerle başka yerlerde çıkarılan eserlerde benzerlikler vardır. Patara'da bulunan ve bugün Antalya Müzesi'nde sergilen Roma Çağı'na tarihli ünlü şampiyon lahdi de büyük olasılıkla bir güreşçiye aittir. Theronides adını taşıyan bu büyük sporcu döneminin en büyük yedi müsabakasında şampiyon olmuş ve kazandığı kupaları da mezarının üstüne resmetmiştir (<http://antalyaekspres.com.tr>). Özellikle Türklere spor ve oyun kültürü çok yaygın idi. Bu Asurlar, Etiler ve Hititlerden yani ön Asya uygarlıklarından itibaren yapılarak gelen faaliyetlerden kaynaklanabilir (Türkmen, 2016; Türkmen, 2017).

AMAÇ

Antik çağlarda yapılan bazı sportif figürler uzak bölgeler ve değişik tarihlerdeki figürler ile benzeşmektedir. Özellikle aslan ve boğa ile yapılan mücadeleler güç gösterisi olma noktasında ortak bir amaç için kullanılmıştır. Bu mücadelelerin tarihi süreç içinde nasıl betimlendikleri bize o zamanki halklar ve yöneticilerin düşünce tarzları ve yaşayışları hakkında bilgiler verebilir. Özellikle hayvanlarla mücadelede genel olarak aslanlar ve boğa ile mücadeleler daha çok tarihi belgelerde kullanılması bu çalışmanın bu ekseninde yapılmasına neden olmuştur. Bu çalışmada eski çağlarda hayvanlarla yapılan sportif mücadeleler ve toplumlar üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Tarihin değişik dönemlerinde İnsanlarla hayvanların değişik mücadeleleri olmuştur. Bu mücadelelerin bir kısmı kayalara, bazı mezarlara ve saraylara yansımıştır (İmamoğlu vd., 1999). Örneğin Isinda Dikme Mezarı Belenli Köyü'nün güneyinde alçak bir tepe üzerinde konumlanan kentte toplam beş adet dikme mezar tespit edilmiştir. Bunlardan sadece bir mezar odasının dört tarafı kabartmalarla süslenmiştir. Dört yüzde islenen sahnelerin hepsinde av, savaş, spor, müzik-şölen gibi hareketli konular, arkaik bir durağanlık içerisinde betimlenmişlerdir (Özüdoğru,2008).

1.Aslan ve Boğa ile Mücadeleler: Aslan ve boğa betimlemeleri veya mücadelesi, Doğu sanatında erken dönemlerden itibaren yaygın olarak karsımıza çıkan ve kökeni de yine "Doğu" olan bir konudur. Her ikisi de Mezopotamya ve Anadolu sanatında genel olarak tanrısal bir güç veya böyle bir gücün sembolü olarak her dönem çok yaygın olarak kullanılmış figürlerdir. Mağara resimlerinden başlamak üzere, Neolitik Dönem Göbeklitepe'de taş steller üzerinde tanrısal güçlerin simgesi olmuşlardır. Boğa, Çatalhöyük duvar resimlerinde ve kült odasında tekil heykelcik olarak; aslan yine Neolitik Çağ'dan itibaren Roma Çağı sonlarına kadar birçok farklı kültürde farklı isimlerle karsımıza çıkan ana tanrıçanın gücünün simgesi bir yabanıl olarak bu işlevlerini sürdürmüşlerdir. Aslan boğa mücadelesinin özünde, vahşi doğanın en güçlü avcısıyla, evcil hayvanların en güçlüsü ve o dönem insanı için en hayati önemde olanı karşı karşıya getirilmiştir (Özüdoğru,2008). Avlanma sahneleri milattan önce 4. bin sonlarında, Uruk'ta bulunmuş bazalt bir stel üzerinde betimlenen aslan öldüren kral sahnesidir (Uruk Aslan Avı Steli), (Resim 1). Resim 1 Aslanla mücadelenin anlatıldığı en eski ,rahip-kral' motifi olduğu düşünülen eserdir. Yaklaşık M.Ö. 3300'den daha eskiye tarihlenir. Gerçekten de bu eser, bildiğimiz kadarıyla kraliyet aslan avının resmedildiği tek ve en eski steldir. Aslana ok atarken tasvir edilen kral, aslanın çok yakınındadır. Kralın cesaretini göstermek için olsa gerek, kral aslanla neredeyse yüz yüze tasvir edilmiştir. Bu tasvir türü, sonraları Yeni Asur sanatındaki avcılık sahnelerinde de görülmektedir. Uruk Aslan Avı Steli'nde, ok ve yay, kralla bütünleşen av silahı olarak ön plana çıkartılmaya çalışılırcasına, bilindik avcılık betimlemelerinde görmediğimiz kadar büyük çizilmiştir. Kralın, alt ve üst sahnede iki kere tasvir edildiği, diz hizasında oldukça sade ve rahat bir av kıyafeti giydiği görülmektedir (Öz,2016). Resim1 'deki aynı sahne, daha geç zamanlarda yaygın olarak, Asur kralı tasvirlerinden ve mühür baskılarından bilinmektedir (Resim 2). Bu mühürler üzerindeki tasvirler ve Asur saraylarının duvarlarındaki av sahneleri, krallarının av faaliyetleri sırasında bazen uzun bazen de diz hizasında bir tunik giydiklerini göstermektedir. Asur krallarının günlük hayattaki kıyafetleri de genellikle kısa kollu, kol kenarı cepeçevre nakışlarla süslenmiş, uzun bir tunik olduğu için, kralların günlük kostümleri ile av kıyafetleri arasında çok belirgin bir fark görülememektedir (Öz,2016). Aslan ve boğa özellikle Asur sanatında, kralın bir spor olarak av sahnelerinde görülür (Resim 3). Vahşi doğanın en güçlü avcısı, bir insan daha doğrusu kral tarafından öldürülmektedir. O dönem bir aristokrat sporu olarak aslan avı sahnesi İ.Ö.

14. yüzyıl Alacahöyük kent duvarındaki kabartmalarda da görülür. Bilinen az örnek olsa da Geç Hitit repertuarında da aslan av hayvanı olarak görülür. Aslan avının Hitit ve Geç Hitit'te çok az tasvir edilen bir konu olması, aslan ve boğanın o kültürlerde kutsal sayıldığından dolayıdır. Aslan avı, Geç Hitit repertuarına Asur etkisiyle girmiştir; çünkü Asur'da oldukça yaygındır (Özüdoğru,2008). En çarpıcı ve canlı aslan avı sahneleri Asurbanipal'in (İ.Ö. 668-627) Ninive'deki sarayında betimlenmiştir. En çarpıcı ve canlı aslan avı sahneleri Geç Asur kralı Asurbanipal'in (MÖ 668-627) Ninive'deki sarayında betimlenmiştir (Resim 4). Bunlardan birindeki kralın aslan öldürme sahnesi (Resim 5), Ksanthos Aslanlı Dikmesindekiyle benzeşmektedir. Kral, daha önce okla vurulan yaralı aslanı bir eliyle başından tutmakta, diğer elindeki kısa kılıcı karnına saplamaktadır. Kompozisyon olarak en yakın örnek, Ziviye'den bir altın levha üzerindedir ve İsa'dan önce 7. yüzyılın ilk yarısı içinde tarihlenmiştir (Resim 6). Burada kral ayağa kalkmış aslanı basından tutmuş ve havaya kaldırdığı kılıcını saplamak üzeredir. Asur örneklerinden anlaşıldığı üzere; aslan avı bir soylu sporudur. Avda aslan öldürmesi gücün ve kahramanlığın simgesidir. Ziviye örneğiyle bunun "tanrısal gücü" simgelediği anlaşılır. Kral, ava yanında yardımcıları veya askerleri ile katılsa da, son hamlede aslanı sadece kral öldürmektedir. Ziviye örneğinde olduğu gibi, konu "tanrısal" olunca, başka bir figür kullanılmadan kendi gücüyle öldürmesi doğaldır (Özüdoğru, 2008; Özüdoğru, 2013).

Resim 1:Uruk, Bazalt Stel

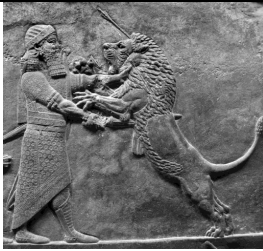
Resim 2: Asur Kraliyet Mühür Baskısı

Resim 3:Tell Halaf, Ortostat İ.Ö. 725-700

Resim 4: Asur sarayı aslan avlama

Resim 5: Ninive, Asurbanipal (İ.Ö. 668-627) Aslan Avı Sahnesi

Resim 6: Ziviye, Kabartma Bezeli Altın Levha İ.Ö. 7. yy. ilk yarısı

Asur merkezlerine en yakın coğrafik konumuyla, Tell-Halaf'tan Milattan önce Geç 9. yüzyıl ve Erken 8. yüzyıla tarihlenen kabartmalı bir ortostat (Asur ve Hitit mimarlıklarında, büyük yapıların dış duvarlarının eteklerinde kullanılmış çok büyük boyutlu taş blok ya da levha). üzerinde görülür (Resim 7). Bunun yanında Milattan önce 725-700 tarihli bir başka Tell-Halaf kabartması Fenike etkili olarak yorumlanmıştır (Resim 3). Resim 3'de aslan öldüren figür "kanatlı bir tanrı"dır ve konu tanrılaşma olarak görülür. Karatepe'de, Milattan önce 8. yüzyıl sonlarına tarihlenen kabartmalı bir ortostat üzerinde betimlenmiş "bey" de, aynı duruş ve kompozisyonda aslan öldürmektedir (Resim 8). Geç Hitit kültürüne ait bu iki örnekte de, aynı Asurbanipal'in Ninive Sarayı'ndaki ya da Ziviye'den altın levha üzerindeki kabartması gibi, ayakta kendisine saldıran aslanın başını bir eliyle tutan "bey", diğer elindeki kısa kılıcı hayvanın karnına saplamaktadır (Özüdoğru,2013). Geç Hitit merkezleriyle eş zamanlarda, Yakın Doğu'nun tanınmış fildişi üretim merkez Nimrud'ta üretilmiş bir Fenike işi fildişi plaka üzerinde aynı konu resmedilmiştir (Resim 9). Fenike fildişi örneği üzerinde, Asurbanipal'in Ninive Sarayı'nın kabartmalarındaki aslan, başındaki oklarla; Ziviye altın plakasındaki kompozisyon da, kenar süsleriyle neredeyse aynıdır (Resim 5- 6 ve 9). "Aslan öldüren kral (bey)" betimlemesi; büyük ihtimalle Fenike fildişlerinin etkisiyle, yine Ziviye altın kaplamasının kenarındaki sarmal süslemeyle birlikte, milattan önce 7. yüzyıl başlarından itibaren bu kez Olympia'dan bronz kalkan şeritleri üzerinde görülür (Resim10-11). Ksanthos Aslanlı Dikme Mezar ile aynı tarihlerdeki Hellen sanat ürünlerinde, aslan öldüren Herakles ikonografisi, artık Herakles Nemea Aslanı'yla güreşmekte veya onu boğarak öldürmektedir (Resim 12). Nitekim bu ikonografiyi, biraz

daha geç bir tarihe ait olan (milattan önce erken 5. yüzyıl), Paphlagonia Bölgesi'nde Donalar Kaya Mezarı olarak bilinen "Bey Mezarı" üzerinde görmek mümkündür (Özüdoğru, 2013).

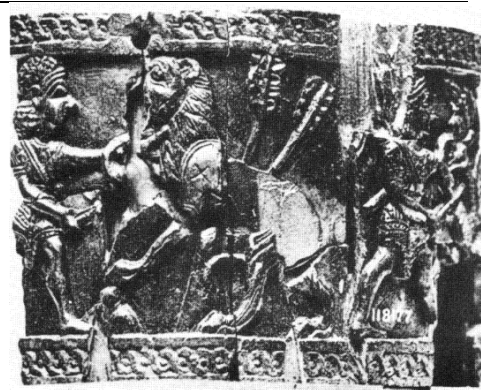
Antik Mısırda büyük oyun avı firavunun ayrıcalığıydı ve kral için Yeni Krallık 'ta aslan ve boğaları avlama sahneleri görülür. Yaban hayvanları avlayarak kral, Mısır uygarlığının düzenini ve istikrarını koruma yeteneğini gösterdi. Özellikle Su aygırı avları kralın tarlaların yok edilmesini önleme becerisinin simgesiydi. Kraliyet sanatında, avlar savaflara benziyordu ve yine kralın Mısır ve ülkesinde düzeni koruma gücünü gösterdi. Boğa ve aslan avları, Medinet Habu'daki Ramses III tapınağında savaş sahneleriyle karıştı. Yazıtlar, kralın büyük bir boğa olarak, Asya halkını cezalandırdığını göstermektedir. Firavunlar vahşi oyunda avladılar, vahşi hayvanları avlanmak için topladılar ya da tuzağa düşürerek özel avlanma parklarına taşıdılar. Çitler ve çukurlar tarafından yapay olarak sınırlanmış olan, Nubia'da Soleb'da bir kraliyet avının kalıntıları (600/300 m) Amenophis III çağında bulunmuştur. Yeni Krallık'ta, savaş arabası tanıtımı, vahşi hayvanları kovalamakta kullanılmasına yol açtı. Çok sayıda büyük hiyeroglif metinler, Amenophis III'ün avlanma faaliyetini gösterir. Bu detayların 120'den fazlası, ilk yıllarında kral olarak öldürdüğü aslanların sayısını açıklıyor. Beş kişinin gençken saltanatının ikinci yılında vahşi bir boğa avından bahsetmektedir. 5. hanedanlığa kadar avlanma resimleri sadece krallara ait anıtlarda korunmuştur. Bunlar, kültürün duvarlarında bulunacak ve yalnızca bu hanedanlığın sonundan itibaren özel şahısların şapellerini sunacaklardır. Eski Krallığın kralları, kendi "av ustaları", şenliklerin içinde bir pozisyona sahipti. 18. hanedanında Tuthmosis III, Amenhotep II, Tuthmosis IV ve Amenhotep III, oyunlarda Mısır'da ve Suriye'den gelen vahşi hayvan, fil, aslan ve diğer vahşi hayvanları avladılar. Çünkü Mısır'daki bazı hayvanlar yoktu. Giza'daki büyük piramidin etrafındaki bölge ve Sakkara'daki basamaklı piramit, popüler avlanma alanlarıydı. Başarılı bir av, avcıyı lider olarak nitelendirdi ve özellikle kralın gücünü meşrulaştırdı. Avın önemi, Mısır Kralı'nın güçlerinin yeterliliğini sağlamak, avın nihai olarak kral için ayrıcalık olarak ayrılmasıyla sonuçlandı. Kralın avlanma veya dövüş sahnelerinde görüldüğü diğer Mısır anıtlarında bilinen bir temayı yansıtır. Aynı işlev tapınak duvarlarındaki benzer av sahneleri için de geçerlidir. Tapınağın dış duvarları, tapınağı (düzeni) dış alandaki "düzensizlik ve kaos" dan ayıran çorak bir bölge olarak kabul edildi. Hanedan öncesi dönemde, avlanma hayvanlarını temsil eden eski Mısırlılar, kuşları öldürmek ve balıkları etle beslemek ya da düşmanlarının ve sürülerinin düşmanları olan hayvanları yok etmek için avlanma ve Kuş avı gösterildi (El-Gammal, 2008; Hamed, 2015).

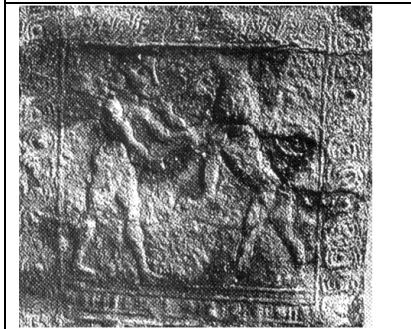
Resim 7: Tell Halaf, Ortostat

Resim 8: Karatepe, Ortostat

Resim 9: Nimrud, Kabartma Bezeli Fildişi

Resim 10: Olympia, Kabartmalı Metal Şerit

Resim 11: Olympia, Kabartmalı Metal Şerit

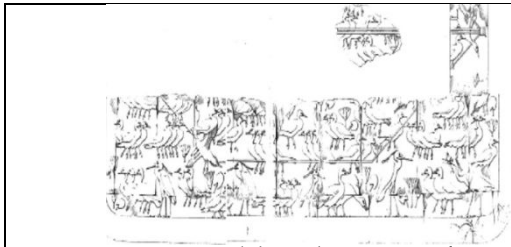

Resim 12: Attika Oinokhoe'si

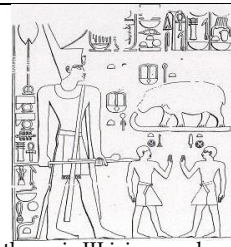

2. Deir el Bahri tapınağındaki av sahnesi: Deir el Bahri'deki tapınağında Kraliçe Hatshepsut saltanatından küçük bir boya avlanma sahnesi var. Belki de Avrupalı gergedanların ilk görünüşü Kral Thutmose III'ün Armant tapınağında tasvir edilmişti On sekizinci Kraliçe Hatshepsut Karnak Tapınağı'nda duvarında, Heb Sed'de benzer bir tavırla kendini temsil etmişti. Eski Mısırlı yöneticilerin neredeyse hepsi, kendilerini Heb Sed festivallerinde bir spor figürü olarak tasvir ettiler (Resim 13). Karnak tapınağında kral Tuthmosis III'ün av sahneleri: Eski Mısırlılar, su aygırlarını (Denizatları) hanedan öncesi zamanlardan avlar. Bu sahne Karnak'taki Thutmose III'ün Festival tapınağına yerleştirildi (Resim 14). Karnak'taki tapınağının duvarında tasvir edilen beyaz su aygırı şölenine göre kralın avlanma sahnelerinin bir parçasıdır (El-Gammal,2008; Hamed,2015). Karnak tapınağında Kral Tutankamon'un avlanma sahnesi: Yeni Krallık tapınaklarında avcılık hipopotamunun ilk görünümü de Karnak tapınağında kral Thutmose III'e aittir (Resim 15). Bu bloklardaki sahneler kralı av sahnelerinde temsil etti. Abydos tapınağında av sahneleri: Bu sahne, Kral I. Set'in Abydos tapınağındaki kralların koridorunun batı geçişinin kuzey duvarında bulundu. Kralı ve kurban için bir boğa yakalayan bir Prens'i gösterir. Tarih öncesi döneme kadar uzanan bir teknik olan kement ile vahşi hayvanı yakalamak, Abydos'taki Set I tapınağının bir duvarını süsleyen etkileyici bir sahnenin konusudur. Kral Ramesses III'ün vahşi boğaları avlaması: Habu tapınağındaki sahneler gibi, tapınak sahnelerinde vahşi (ya da yabancı) bir boğa atma ve fırlatma sanatı tasvir edilmiştir. Aynı boğalardan bir sahnede gösterildiği gibi, vahşi boğaların oklarla vurulduğu, kementlendiği ve bir balta ile gönderildiği de gösterilmiştir (Resim 16). Medinet Habu tapınağında av sahneleri: Bazı av sahneleri de Medinet Habu tapınağında, kral av aslanlarını, yabancı boğaları, vahşi eşekleri de içeren çöl hayvanları tasvir ediyordu. Aslan, Mısırlılara yüksek değerde semboliktir. Medinet Habu'daki diğer av sahneleri, yabancı boğalarla eşdeğer Levantenlerin bir hiyerarşisini, aslanlardan daha düşük ve göçebe Libyalı- daha riskli bir şekildeceylan, yabancı eşek ve hatta haine gibi çöl hayvanları ile dahayüksek bir orana sahip olduğunu göstermektedir. Bu tapınaktaki kral Ramesses III kabartmaları gibi vahşi eşeklerin avlanmasına dair çok sayıda referans vardır. Kral Ramesses III'ün av sahnelerinde birçok vahşi eşek (Hayvan) var. Yabancı eşeklerin av olduğu en az iki av sahnesi örneği bulunabilir ve her ikisi de kraliyet avıdır; Tutankamon'un göğsünde, burada, Medinet Habu'daki Ramesses III tapınağının ilk pilonunun güney duvarındadır. Antilleri saldıran bir aslan, bir boğa, batı duvarı, Mereruka'nın mezarına saldıran bir aslan görülür (Resim 17) (El-Gammal, 2008; Hamed, 2015).

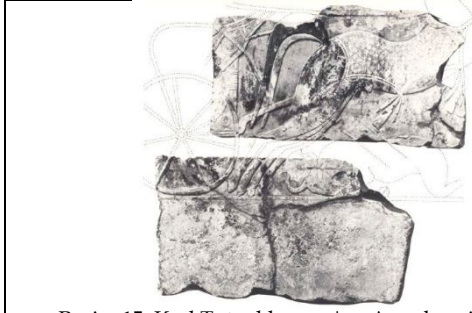
3. Aslan avı sahnesi: Aslan, eski Mısır tapınağının birçok sahnesinde ortaya çıktı ve Kral II. Ramesses'in hükümdarlığı döneminde aslan pek çok kez görüldü. Yeni krallık dönemindeki aslan avcılığındaki pek çok resim ve sıkça atıfta bulunuluyor. Sahneler kralın esnek bir vücuda sahip olduğunu gösterir. Kraliyet motifleri diğer motifler arasında bulunur, farklı şekillerde betimlenmiştir ve belirli silahlar, kuronlar ve hedef olarak belirli hayvanlarla ilişkilendirilmiştir. Taşıyıcılığını koruyabilmesi için büyümlü işlevi, özel mezar ve kraliyet sahnelerinde (tapınaklar) koruyucu niyeti ile benzer sahneleri yansıtır. Son sahnelerin bir kısmı avlanma ayrıntılarına sahip değildir, fakat Kral Tuthmosis III saltanatı sırasında Karnak tapınağında su aygırı sahneleri veya av filinin yazıtları gibi, buna atıfta bulunur. Tüm av sahnelerinin, özellikle de savaş sahnelerinin ardındaki sahnelerin gerçekten gerçekleştiği düşünülmektedir (El-Gammal, 2008; Hamed, 2015, Koca vd., 2018).

Resim 13: Su tavuğu, alt kısımda, güney tarafı, Deir el Bahri tapınağı.

Resim 14: Kral Tuthmosis III için av sahneleri Yazıtı, Karnak tapınağı

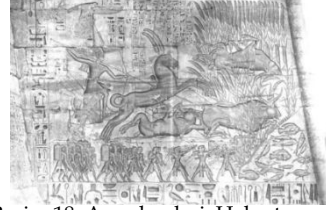
Resim 15: Kral Tutankhamun'un Av sahnesi, Karnak tapınağı

Resim 16: Kral Seti Oğlunun yanında, batı giriş pasajının kuzey duvarı olan Abydos tapınağında kurban bir boğa bağlanması sahnesi.

Resim 17: Av sahnesi: Antiloplara saldıran aslanlara köpek saldırısı, Batı kısım, Mereruka'nın mezarı

Resim 18: Av sahneleri, Habu tapınağı

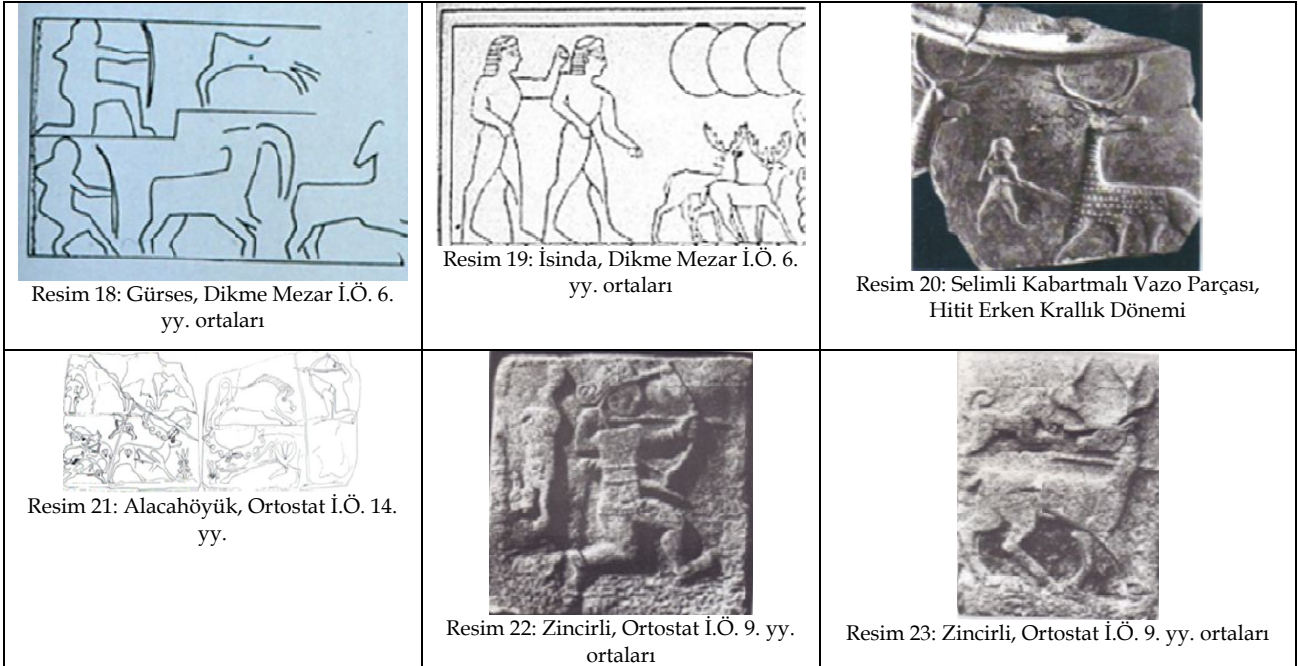
4. Av Sahneleri:

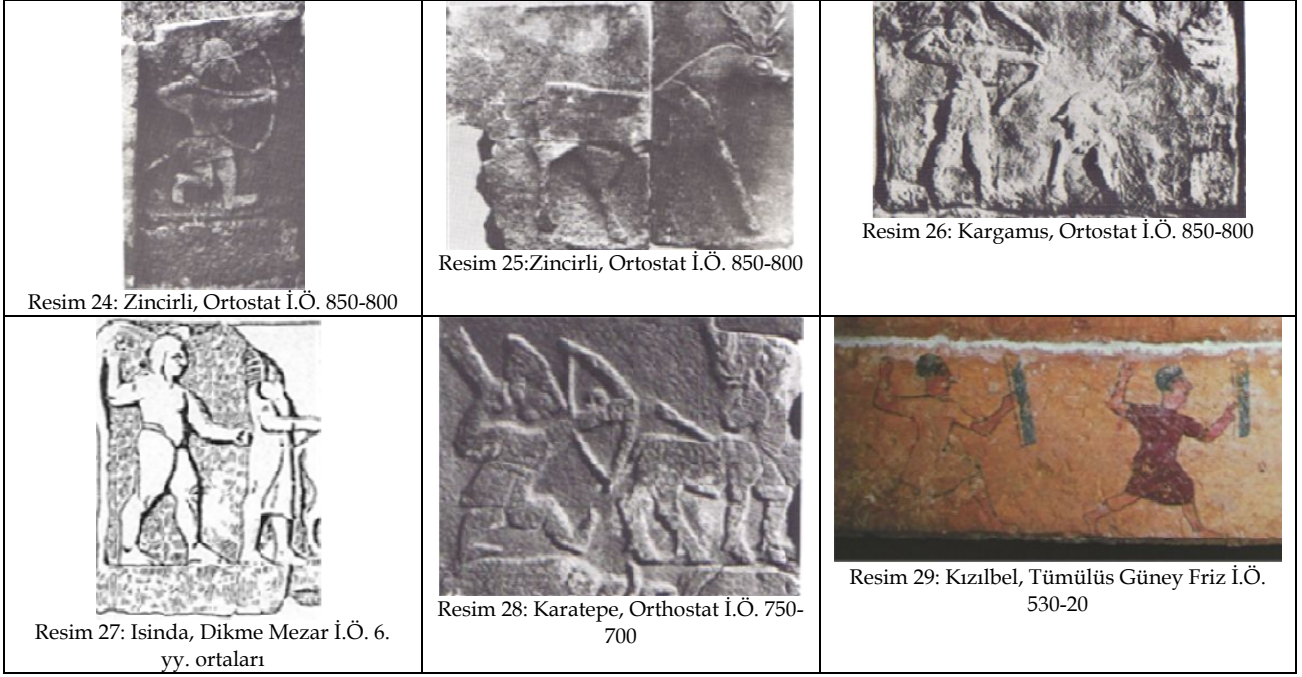
4.1. Isında Dikme Mezarı: Güney yüzde av ve doğu yüzde başlayıp burada son bulan, savaş sonrası zaferi tasvir eden bir sahne vardır. Avcıların zemin çizgisi düz ince bir şeritle oluşur. Alt kısım boş bırakılmıştır. Avcıların önünde yan yana kosan iki geyiğin zemin çizgisi meander motifleriyle süslenmiştir. Bir tarafında, ayakta yürür şekilde betimlenmiş iki avcı ve önlerinde uzun boynuzlarıyla iki erkek geyik betimlenmiştir. Avcıların bel kısımlarından aşağısı eksiktir. Avcılar, ellerinde tuttıkları mızrak gibi giysi de boyamayla verilmemişse, çıplaktır ve yatay şekilde bölünmüş uzun saçlara sahiptirler; kollarının verilmiş biçimine göre ellerinde mızrak tutuyor olmalıdırlar. Kaçan iki geyikten biri basını arkaya çevirmiş avcılara bakmaktadır (Özüdoğru,2008). Gürses (Resim 18) ve Isında (Resim 19) dikmeleri üzerinde geyik avı betimlenmiştir. Her iki anıttaki sahnede geyik avı betimlenmiş olsa da, kompozisyonun sahneye yerleştirilişi ve özellikle avcılarının duruşları farklıdır; Gürses Dikmesi'nde sahne yatay iki frize bölünmüş ve bunları ayıran profil, avcının "diz bükmüş ok atar" pozisyonuna uygun biçimde aşağı düşürülerek düzenlenmiştir. Böylece, avcı ile av aynı boyda verilerek alana sığdırılmıştır. Isında Dikmesi'nde ise; av sahnesi batı yüzde başlamış ve güney yüzde devam etmiştir. Güneydeki her iki avcı ve geyikler, meander motifleriyle oluşturulmuş zemine basarak, aynı düzlemde ayakta betimlenmişlerdir; fakat devamında sahneyi bölen yatay profil tekrar aşağı indirilerek savaş ve zafer betimlemesine yer açılmıştır. Batı yüzde ise, köselerdeki iki avcı arasına, bacakları arasında bir köpek bulunan at ve arkasında yürüyen bir kişi yerleştirilmiştir. Atın arkasında sakin bir tavırla yürüyen figür yukarıda değindiğimiz Lykçe yazıtta adı geçen "esbehi" ünvanlı kişiyle yani "atların sorumlusu, seyis, at bakıcısıyla özdeşleştirilebilir. Avcılar Gürses Dikmesi'nde silah olarak ok kullanmakta iken, Isında Dikmesi'de mızrak kullanmaktadırlar. Ortak noktaları ise her ikisinde de iki avcı verilmesidir. Gürses Dikmesi'nde alt ve üst frizlerde birer olmak üzere iki avcı ve üstte bir, alt sahnede iki olmak üzere üç geyik yerleştirilmiştir. Isında da, aynı düzlemde iki avcı ve iki geyik bulunmaktadır. Kompozisyonundaki bu farklılıklara rağmen, her iki mezar üzerindeki "av" sahnesi, "Savaş" sahneleriyle bütünlük oluşturacak şekilde yer almıştır ve frizlere bölünerek dar bir alana çok figür yerleştirilmesiyle, Lykia tasvir anlayışında genel olarak görülen, "istifleme veya sıkışık düzenlemeye" uygun yapılmıştır. Kompozisyonun blok üzerine yerleştirilmesi yönünden, özellikle Alacahöyük av sahnelerindeki düzenlemeye çok benzerler. Nitekim orada da, orthostat yüzeyi ortadan yatay iki frize bölünerek her ikisinde de av sahnelenmiştir. Arkaik dikmelerdeki av sahnesi, İsa'dan önce 6. yüzyılın ikinci yarısında çok benzer biçimde Kızılbil Tümülsü'ndeki duvar resimlerinde görülür. Örneklerdeki av sahneleri ise, Anadolu'da en erken Hititlerde görülür. Hitit Erken Krallık Dönemi'ne tarihlenen kabartmalı bir Hitit Vazosu üzerinde av sahnesi betimlenmiştir (Resim 20). Sahnede, elinde mızrak tutan bir avcı, kendisinden daha büyük betimlenmiş geyiğe saldırmaktadır. İmparatorluk Döneminde, İsa'dan önce 14. yüzyıl Alacahöyük orthostatları üzerindeki kabartmalarda, geyik ve yaban domuzu avı yer alır (Resim 21). Burada da avcı, diz kırıp yere çökmüş ve okunu ava fırlatmak üzeredir. Aynı sahne, hiç değişmeden Geç Hitit kabartmalı orthostatları üzerinde devam eder. Geç Hitit'te iki farklı av

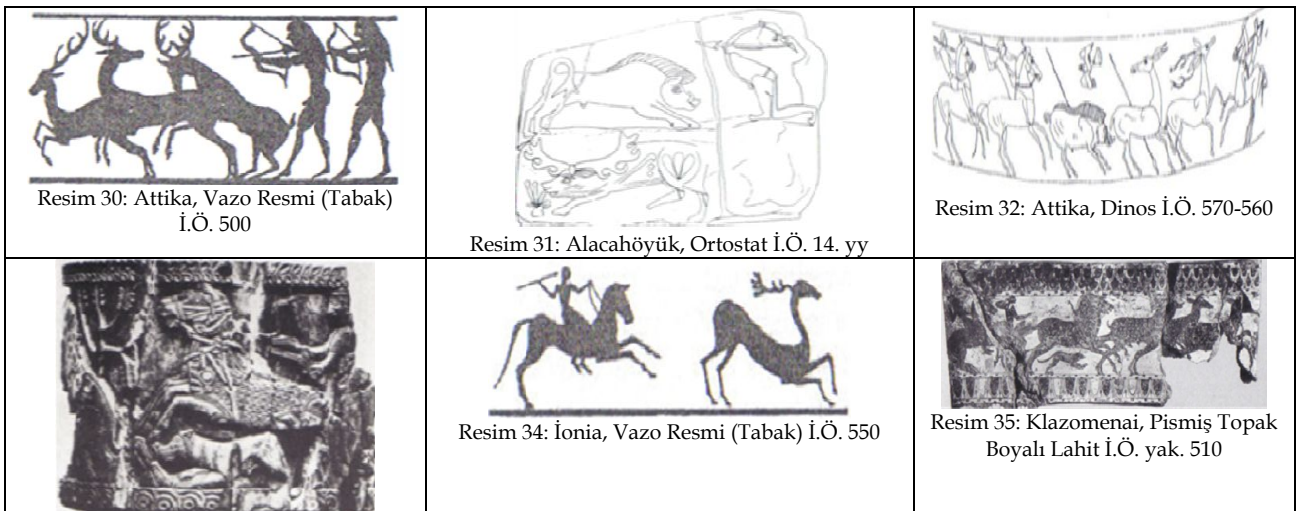
sahnesi görülmektedir. İlki arabayla yapılan avdır ve Asur etkisiyle Geç Hitit sanatına girmiştir. İkincisi ise, Zincirli, Kargamıs ve Karatepe orthostatları üzerinde Hitit Geleneksel Stili'nde yapılmış yaya av betimleridir (İmamaoğlu ve ark.,2018a). Zincirli'den İsa'dan önce 9. Yüzyıl ortalarına tarihlenen av sahneleri en ekenleridir; Geleneksel Stilde yapılmış ve Alacahöyük av sahnesinin kopyası niteliğindedirler (Resim 22-23). Burada, av sahnesi yan yana dizilmiş birkaç orthostat üzerinde bütünlenmiştir. İlk orthostat üzerinde, diz büküp çökmüş bir avcı elindeki oku geyiğe fırlatmak üzeredir, hemen arkasında daha önce öldürdüğü tavsan betimlenmiştir. İkincisinde, boynundan okla vurulmuş ve basını geriye çevirmiş bir geyik ve av köpeği, sonuncuda ise avcıdan kaçan bir geyikle aslan betimlenmiştir. Bu örneğin, Gürses'teki av sahnesiyle benzerliği şaşırtıcı derecededir; avcılarının duruşu ve yayı tutuşu, yayın gerginliği, geyiğin duruşu ve başını avcıya doğru çevirisi (aynı özellik İsinda ve Kızılbél'deki geyiklerde de görülür) yönleriyle neredeyse aynıdırlar. Zincirli'de İ.Ö. 850-800 yıllar arasında tarihlenen orthostatlar üzerinde de gelenek hiç değişmeden tekrarlanmıştır (Resim 24-25). Bu örnekle çağdaş bir Kargamıs orthostatu üzerinde, aynı sahne islenmiştir; fakat bu kez avcı diz kırmaz ve tıpkı İsinda ve Kızılbél'dekiler gibi, ayakta adım atar pozisyonda okunu fırlatmak üzeredir; geyik yine basını avcıya çevirmiştir (Resim 26). İsinda batı yüzündeki avcının elinde ne tuttuğu tartışmasına ise (Resim 27), Karatepe'den İ.Ö. 750-700 arasında tarihlenen bir orthostat üzerindeki kabartma av sahnesi ışık tutabilir (Resim 28). Sahnede avcı bir elinde yayını tutarken; yukarı kaldırdığı diğerindeki kısa sopayla, yine basını kendisine çevirmiş yaralı geyiğe doğru koşmaktadır. Aynı avcı betisi, elindeki kısa sopayla ava doğru koşarken ve aynı şekilde diz kapağı üzerinde sonlanan kısa kollu bir elbise giymiş olarak, Kızılbél Tümülüsü kapı lentosu üzerindeki av sahnesinde karsımıza çıkar (Resim 29). İsinda'daki avcı da aynı şekilde sopa tutuyor olmalıdır (Özüdoğru, 2008).

Eski yunan (Helen) vazo resimleri ve kabartmalarındaki av sahnelerinin tamamını bir çalışmada toplayan J. Fornasier'in sonuçlarına göre; Helen av sahneleri İsa'dan önce 6. yüzyılın ikinci çeyreğiyle birlikte vazo resimleri üzerinde baslar ve bunlarda av hayvanı hep domuz, konu ise mitolojik Khalydon Domuzu'nu avlamadır (Resim 30). Uzunca bir süre çok sevilerek islenen bir konu olmuştur ve hep yaya avlanılır. Yaya domuz ve geyik avı İ.Ö. 14. yüzyıl Alacahöyük kabartmalarında bulunur (Resim 30-31). Anlaşılan o ki, tıpkı yukarıda, kralın veya beyin aslan öldürme sahnesindeki gibi, Doğu'nun gerçek aristokrat sporu, Helen uygarlığında Peleus ve Meleagros gibi mitolojik aristokrat tabakanın av hikâyesine dönüşmüştür. Hellen uygarlığında atlı geyik avı sahneleri ancak yüzyılın ortalarından sonra, İonia etkisiyle baslar (Resim 32), çünkü daha erken tarihli İon av sahneleri hep atlıdır (Resim 33). Hellenistan'da aynı şekilde İsa'dan önce 6. yüzyılın sonlarına doğru yaya olarak yapılan geyik avı sahneleri de bilinir (Resim 34).

İon atlı av sahnelerinin (Resim 35) çağdaşı örnek olarak, Gordion'dan bir pismiş toprak levha üzerinde betimlenen arabalı av sahnesi gösterilir (Resim 36). Sahnede, bir atın çektiği araba üzerinde biri okçu, diğeri arabacı olmak üzere iki kişi yerleştirilmiş ve daha küçük verilmiş kosan geyikleri avlamaktadırlar. Hemen önlerinde elinde mızrağı, zırhı ve miğferiyle savaşçı yer alır. Sahnede bir aristokrat veya yönetici bey kendisinin, "avcı" ve "savaşçı" yönünü birlikte betimletmiştir ve bu yönüyle Lykia beylerinin dikme mezarları üzerinde kendilerini ifade ediş biçimiyle örtüşür. İon ve Gordion örneklerindeki arabalı av sahnelerinin, konu ve ikonografi açısından en yakın benzerleri Geç Hitit orthostatları üzerinde bulunur. Malatya'dan İsa'dan önce 9. Yüzyıl içinde tarihlenmiş bir Geç Hitit orthostatı üzerinde arabalı av sahnesi islenmiştir ve araba tipi, sürücü ve okçunun pozisyonu, teçhizatları, giysileri, geyik figürünün sahneye yerleştirilişi yönlerinden neredeyse Gordion örneğinin aynısıdır (Resim 37). Ayrıca, Malatya örneğiyle çağdaş tarihlenmiş; Asur sanat merkezlerine yakın coğrafi konumuyla Tell Halaf'tan orthostatlar üzerinde yine aynı biçimde arabalı av sahnelenmiştir (Resim 38). Arabalı av ve Savaş sahnelerinin Asur'dan Geç Hitit kabartma repertuarına girdiği genel kabul gören görüştür (Resim 39), (Özüdoğru,2008). Kralların libasyon sahnelerinde de (Şekil 40), kurban olarak aslan kullandıklarına ilişkin hem yazılı hem de arkeolojik kanıtlar vardır. Kral Asurbanipal'e ait bir yıllığın ilgili bölümünde, kralın kurban olarak seçtiği aslanın üzerine şarap döktüğü anlatılmaktadır. Bu sahne, Asurbanipal'in Kuzey Sarayı olarak geçen saray bölümünün S odasındaki rölyeflerde canlandırılmıştır. Ninive sarayındaki C odası ise aslan avı sahnelerinin en çok tasvir edildiği yerdir (Dick, 2006).

 Resim 33: Nimrud, fildişi İ.Ö. 7 yy. başı	 Resim 36: Gordion, Pismis Toprak Levha İ.Ö. 6. yy. ilk yarısı	 Resim 37: Malatya, Orthostat İ.Ö. 9. yy.	 Resim 38: Tell Halaf, Orthostat İ.Ö. 9.yy.
 Resim 39: Kargamis, Ortostat İ.Ö. 850-800	 Şekil 40: Asur sarayı kral sannesı	 Şekil 41: Asur sarayı Ninive L odası	

5. Antik Mısırda Okçuluk Etkinlikleri: Milattan önce 3200-2950 yıllarında 5. Kral olduğu düşünülen kralın Nekropol civarındaki lahitin'de birkaç yay ve ok bulunmaktaydı. Mısır Fravunu Tutankhauman'ın Mezarında yaylar bulunmuştur (Resim 44). Amenophis II'den Sfenks Stel kralın, 300 yay çizdikten sonra, hareketli bir arabadan bile mükemmel bir atış olduğunu iddia eder. Arabada giderken dört ok attı ve dört tanesi de bakır külçe hedeflerinden geçti: "Kuzey okçuluk alanına doğru ilerledi ve ona el uzatmak için geniş bir Asya bakırının dört hedefi hazırlandı. Yirmi hücre (yaklaşık 10 metre) bir yazıdan diğerine olan mesafedir. Majesteleri onun savaşında, savaş tanrısı olan Ay gibi onun gücüyle ortaya çıktı. Yayını yakaladı ve bir kerede dört ok kavradı. Savaş elbisesinde Ay gibi ateş etti ve okları hedeflere girdi. Sonra bir sonraki yazıya saldırdı. Bu, daha önce hiç yapılmamış bir şeydi... bir ok bakırın ucundan vurdu ve levhayı başka yere indirdi ve diğer tarafa düştü". Amon'un kuvvetli, Mısır Kralı Amenophis II, Ay gibi kahramanca olduğu, kralın dışında, imkânsız bir başarı idi. Kralın meşrulaştırılması ve konularına güven veren bir başka imparatorluk propagandası, özel bir okçuluk zemini içinde yer alan bir arabadan okçuluk armağanı, kralı tanrısal, kutsal olarak tercih edilen ve yanılmaz olarak sunuyor. Akhenaton hariç, Yeni krallık firavunlarının çoğu, sanatta askeri olarak saldırgan ve kişisel olarak güçlü olarak temsil edildi ve askerlerin dövüş sporlarının performansları sarayda düzenlendi. Hatta çocuk firavunu Tutankhamon, av aslanları ve su aygırları ve sürüş arabaları görüntüleri ile gömüldü. (Kyele,2014; El-Gammal, 2008; Hamed,2015, Koca vd., 2018).

 Resim 42: Ahşap yay	 Resim 43: 2. Ramses Kadeş savaşı: Milattan önce 1275	 Resim 44: Okcular Ustası steli, 18. Hanedanlık, IV. Amenhotep dönemi (Milattan önce 1350-1372)
 Resim 45: I. Amenhotep dönemi (Milattan önce yaklaşık 1991-1962)	 Resim 45: Bozkırlarda avlanma/ Avcılık	 Resim 46: Teknede kuş avlama

SONUÇ VE ÖNERİLER

Antik çağlardan itibaren hayvanlarla mücadele önceleri avlanma amacı ile ve daha sonra güç gösterisi ve eğlenme amacı ile kendini göstermiştir. Hayvanlarla insanların mücadeleleri en eski devirlerde kaya resimlerine yansırken daha sonra mezarlara, tapınaklara, Tümülüslerle ve Saray duvarlarına yansımıştır. Geyik ve av hayvanlarının avcılık amacı ile avlanması dışında özellikle boğa ve aslanlarla mücadele güç gösterisinin bir sembolü olarak krallar ve soylular tarafından yapılmıştır. Bu mücadeleler değişik devirlerde ve yerlerde genellikle birbirine benzer şekilde tasvir edilmiştir.

Hayvanlarla insanların sportif mücadeleleri tasvirlerinin genellikle benzer olmasının nedenleri antik sporları göz önüne alarak etraflıca araştırılmalıdır. Hayvanlarla insanların sportif mücadelelerinin tasvirleri günümüz spor branşlarına göre sınıflandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Dick, M.B. (2006). The Neo-Assyrian Royal Lion Hunt and Yahweh's to Job'. *Journal of Biblical Literature*, Vol. 125, No. 2, s. 243-270.
- El-Gammal M. (2008). The ancient Egyptian Sports during the Pharaoh dynasties & its relation to the ancient Greek Sports, 16th International Seminar on Olympic Studies for Postgraduate Students, Ancient Olympia -Greece, <https://www.researchgate.net/publication/296060963>
- Hamed A.E.A.,(2015).Sport, Leisure: Artistic Perspectives in Ancient Egyptian Temples (Part I). *Recordes*, Rio de Janeiro, v.8, n.1, p.1-17
- İmamoğlu G., Gönültaş S., İmamoğlu O. (2018a). Sanatsal Tasvirlerde Bazı Sporların Kökenleri. *Uluslararası Herkes için Spor ve Welnes Kongresi Özet Kitabı*, Antalya
- İmamoğlu O.; Çebi, M.; İslamoğlu, İ.; Yamak, B. (2018b). Sport Tekkes and Institutionalization in Ottoman Empire, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 58, sh.907-912
- İmamoğlu, O.; Türkmen, M.; Akdenk, M.; Çebi, M. (1999). Osmanlı Devletinin Spor Politikasını Etkileyen Unsurlar. *Osmanlıda Spor Sempozyumu*, 61-71, 26-27 Mayıs 1999, Konya.
- Işık F. (2015). Arkeolojik Bulgular Işığında Milyas. *Anadolu* 41,sh.187-237 DOI: 10.1501/Andl_0000000426
- Koca F., İmamoğlu G.; İmamoğlu O. (2018). Antik Mısırdaki Avcılık, Binicilik, Okçuluk ve Görsellerin Yorumlamaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11 Sayı: 59, ss.1490-1497. www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581.
- Kyle, D. G. (2014). *Sport and Spectacle in the Ancient World*. John Wiley & Sons, Ltd, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex.
- Öz E.(2016). Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Buluntular Işığında, Mezopotamya'nın Erken Dönemlerinden Yeni Asur Devri Sonuna Kadar Kralların Av Faaliyetleri. *International Journal of Social Science*, Number: 45 , p. 143-158.
- Özüdoğru Ş. (2008). *Arkaik Dönem Plastik Eserler Işığında Lykia İkonografisinde Yerli ve Yabancı Unsurlar*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Özüdoğru Ş. (2013). Arkaik Dönem'den Bir Likya Dynast Mezarı Üzerindeki "Aslan Öldürme" Sahnesi: Anlamı ve Kökeni Üzerine Değerlendirmeler. *Anadolu*, ss. 69-86.
- Sipahi T. (2001). New Evidence From Anatolia Regarding Bull Leaping Scenes in the Art of the Aegean and the Near East. *Anatolica*, (27), s. 107-125.
- Taşmektepligil, M.Y.; İmamoğlu, O.; Küçük, H. (2011). Osmanlı Devletinde Sporun Sosyolojik Yaklaşım İçerisinde Değerlendirilmesi. *9.Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi*, Devlet İktisat Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi.
- Tekin A., Tekin G. (2014). Antik Yunan Dönemi: Spor Ve Antik Olimpiyat Oyunları. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)*, Yıl 7, Sayı XVIII, ss. 121-140.
- Türkmen, M. (2017). Türklerde Spor ve Oyun Kültürü. *Uluslararası Türk Halkları Geleneksel Oyunlar- Sporlar Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Kahramanmaraş, 1-14.
- Türkmen, M. (2016). Osmanlı Arşiv Belgesinde: XIV. Yüzyıl Bursa Ahmed-i Dâ'i Mahallesinde İkinci Bir Güreş Tekkesi. *III Uluslararası Geleneksel Türk Güreşleri Sempozyum ve Oyunları Bildiri Kitabı*, Kahramanmaraş, 281-295.
- İnternet kaynakları:**
<http://antalyaekspres.com.tr/yazi/zafer-varol/-kirkpinar%E2%80%99i-izlerken/36588>
<https://onedio.com/haber/dunya-mitolojilerinden-7-ilginc-benzerlik-405333>